

RENK, DEKOR VE FORM AÇISINDAN 20. YÜZYILDA AVRUPA'DA ÜRETİLEN ENDÜSTRİYEL SERAMİK ÇAYDANLIKLAR

Arş. Gör. Öznur YILDIRIM*

Yard. Doç. Sadettin AYGÜN**

ÖZET

Zaman içinde sanat olgusuna dönüşen seramik ürünlerde estetik kaygı her zaman var olmuştur. Estetik kaygının yanı sıra üründen beklenen işlev, ergonomi unsurunu da beraberinde getirmiştir. Seramik tasarım ürünü olan çaydanlığın, çayın keşfi ile paralel olarak ortaya çıktığı bilinmektedir. 20.yy'da değişen başka bir deyişle mekanik hale gelen dünyanın getirileri, yeni sanat akımlarının ortaya çıkmasıyla tasarım anlayışını da farklı bir boyuta ulaştırmıştır. Bu makalede 20. yy'da Avrupa'da endüstriyel olarak üretilen seramik çaydanlıklar 1900'lerden 2000'lere kadar 10'ar yıllık periyotlarda ele alınmış, tarihsel süreçte renk, dekor ve form açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Kronolojik olarak ele alınan seramik çaydanlık tasarımlarının, üretildikleri ülkelerin kültürüne, coğrafyasına, teknolojisinin gelişmesine, dönemin sanat anlayışları ve akımlarına paralel olarak ne gibi değişikliklerin olduğu araştırılmaya çalışılmıştır. Sonuçta, endüstriyel olarak Avrupa'da üretilen seramik çaydanlıkların teknolojinin, ticaretin ve sanat akımlarının da etkisiyle biçim, renk ve dekor açısından çeşitlendiği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çay, Çaydanlık, Tasarım, Endüstriyel seramik

* Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü, Eskişehir / TÜRKİYE
oznuryildirim@anadolu.edu.tr

** Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü, Eskişehir / TÜRKİYE
saygun@anadolu.edu.tr

20TH CENTURY INDUSTRIAL CERAMIC TEAPOTS PRODUCED IN EUROPE IN TERMS OF COLOUR, DECORATION AND FORM

Res. Assist. Öznur YILDIRIM*
Assist. Prof. Dr. Sadettin AYGÜN**

ABSTRACT

Aesthetic concern in ceramics products, which has turned into an artistic phenomenon in time, has always existed. Apart from aesthetic concern, function that is expected from the product brings the ergonomic factor along. It is known that the ceramic teapots occurred in parallel with the discovery of tea. The sense of design reached a different dimension with the occurrence of new artistic movements and the advantages of developments, which are, in other words, kind of mechanical, in the world in the 20th century. In this article, ceramic teapots produced in Europe in the 20th century were considered within ten-year periods from 1900 to 2000 and evaluated in terms of color, decor and form in the historical process. The changes in the ceramic teapot designs analyzed chronologically have been investigated in terms of the culture, geography, technology of the countries where they were produced as well as the perceptions and trends in art at that time. The analysis reveals that ceramic teapots industrially produced in Europe show varieties in terms of design, color and decor, being influenced by the technology, commerce and trends in art.

Key Words: *Tea, Teapots, Design, Industrial ceramics*

* Anadolu University, Faculty of Fine Arts, Department of Ceramic Arts, Eskişehir / TURKEY
oznuryildirim@anadolu.edu.tr

** Anadolu University, Faculty of Fine Arts, Department of Ceramic Arts, Eskişehir / TURKEY
saygun@anadolu.edu.tr

GİRİŞ

Tarihteki en eski seramik buluntuların M.Ö. 8000 yıllarına ait olduğu düşünülmektedir. Ateşin keşfiyle birlikte toprak pişirilerek daha dirençli hale getirilmiştir. İnsanoğlu gündelik kullanıma yönelik formların yanında Ana Tanrıça heykelcikleri, takı ve süs eşyaları, oyuncak, vb. ürünler de biçimlendirmiştir. Kullanım eşyalarının arasında çanak, çömlek, gaga ağızlı testi, riton, süzgeçli kap, sürahi, çaydanlık gibi formlar yer almaktadır. Çaydanlık seramik kullanım eşyaları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Çay kültürünün en önemli parçası olan çaydanlık, zaman içinde Uzak Doğu'dan başlayarak tüm Avrupa'ya ulaşan bir ürün olmuştur. Bu bağlamda endüstri devriminde değerini kaybeden zanaat kavramını canlandırma ve makineleşmeye tepki olarak doğan ve 20. yy'ın ortalarında etkisini arttıran modernizmle birlikte tasarım alanında yeni kavramlar karşımıza çıkmaktadır. "Art and Craft" hareketi bu dönemde modern sanatın başlangıcı olarak görülebilir. "20. yy'ın sanatçıları bir şeyler keşfetmek zorundaydılar. Dikkat çekmek için, geçmişteki büyük sanatçıların o hayranlık duyduğumuz ustalıklarına ulaşmaya çalışmak yerine, daha önce hiç denenmemiş bir şey yapmaları gerekiyordu" (Gombrich 2004, s.563). Gombrich'in sanatın bütün alanları için belirttiği bu görüş, seramik sanatı, tasarımı ve dolayısıyla endüstrisi için de geçerlidir.

Çaydanlık form olarak uzak doğudan çıkmış ve batıya hem çay kültürünün bir parçası olarak hem de sanatsal bir değer olarak taşınmıştır. Bu anlamda seramik çaydanlıklar renk, dekor ve form açısından bulunduğu coğrafyanın, kültürün, teknolojinin etkisiyle çeşitlenmiştir. 20. yy'da Avrupada İngiltere, Almanya, Macaristan, Fransa, İspanya ve Rusya gibi ülkeler sanat alanında olduğu gibi seramik endüstrisinde de ciddi atılımlar yaparak özellikle sofr seramiklerinde önemli fabrikalar ile tarihte yer edinmişlerdir.

Endüstrinin diğer alanlarında olduğu gibi seramik endüstrisinde de 20. yy. bir dönüm noktası niteliğindedir. Bu bağlamda, araştırma kapsamında 20. yy. endüstriyel seramik çaydanlıklar, çaydanlığın kısa tarihçesi ve gelişimi ile tasarımın temel taşlarından olan renk, dekor ve form açısından 1900'den 2000'e kadar 10'ar yıllık periyotlarda Avrupa ülkelerinden bazı örnekler seçilerek irdelenmiştir. Makale endüstriyel seramik çaydanlıklar ile sınırlandırılmıştır. Artistik seramik çaydanlıklara bu makalede yer verilmemiştir.

ÇAYDANLIĞIN TARİHÇESİ VE GELİŞİMİ

Çaydanlığın tarihteki yerine değinmeden önce, çayın ne zaman bulunduğu konusunu ele almak doğru olacaktır. Çayın keşfedilmesiyle alakalı birçok efsane vardır. Brothwell'in aktarımına göre çayın Çin'den, Hindistan'dan ya da Japonya'dan geldiğini öne süren efsaneler vardır. İlk olarak yaklaşık M.Ö. 2737'de yudumlandığı bilinen çayın, bilgin ve bitki bilimci olan Çin İmparatoru Shen Nung tarafından tesadüf eseri keşfedildiği düşünülmektedir. Efsaneye göre, kaynayan suya bir parça çay yaprağı düşer ve hoş kokusu imparatorun hoşuna gider. Hindistan ve Japonya'da ki hikâye ise tefekkür etmek için yedi yıl boyunca uyumayan keşiş Darma ya da Dharuma'nın bunu çay yaprağını çiğneyerek veya çay yapraklarını etrafa yayarak yaptığı ile ilgilidir (Brothwell, 1998, s.172) (Görsel 1-2).

Görsel 1-2. Antik Çin'de Çay Hazırlama Sahneleri

<https://safedrinkingwaterdotcom.files.wordpress.com/2014/01/ancient-chinese-tea.jpg> (Erişim Tarihi: 02.01.2017)

<http://quatr.us/food/tea.htm> (Erişim Tarihi: 02.01.2017)

“Seramik çaydanlıkların ilk örnekleri Çin’in Yixing kentinde görülür” (Er, 2015, s.52). 1. ve 8. yy’lar arasında çay ipek yolu ticaretinin en önemli kaynaklarından birini oluşturmuştur. Avrupada ticaret yollarının öneminin artmasıyla, çay ve çaydanlık artık tüm Avrupada popüler hale gelmiştir. Çaydanlık ilk başlarda tek parça halinde kullanılmakta iken ilerleyen zamanda günlük ihtiyaçların giderilmesine yönelik olarak alt kısmı daha büyük olacak şekilde iki parçalı şekilde üretilmiştir. 17. yy. sonlarında Çin’den Avrupa’ya baharat olarak getirildiği bilinen çay ile birlikte çoğunluğu mavi-beyaz süslemeli porselen çaydanlıklar da Avrupa’ya gelmiştir. Daha sonra Avrupa, kendine özgü çaydanlık tasarımlarına başlamıştır. Avrupada üretilen ilk çaydanlıklar Çin’de tasarlananların aksine daha fonksiyonel ve daha estetik bulunmuştur. 18. yy’ın başında Doğu Hindistan şirketleri, batıda artan çaydanlık talebin karşılamak için ithalat yapmışlardır. Bu şirketler Avrupa’nın zevklerini, ön yargılarını, piyasa değerlerini çok iyi takip edip Çinli tasarımcılara bu çaydanlıkları yaptırmıştır. Bu tasarımlara baktığımızda armalı ve oryantal tasarımlı çaydanlıklar göze çarpmaktadır (Görsel 3-4).

Görsel 3-4. Armalı Çaydanlık 1785-1790, Oryantal Tasarım Çaydanlık 1780-1790,

<http://www.darwincountry.org/explore/001950.html>(Erişim Tarihi: 21.04.2013)

<http://www.darwincountry.org/explore/001919.html> (Erişim Tarihi: 21.04.2013)

Armalı çaydanlıklar, tanınmış Avrupalı ailelerin armalarını taşıyan çaydanlıklardır. Bu çaydanlıklardaki hanedan armaları, o dönemde ailelerin tanınmışlığının en önemli simgelerindedir. Oryantal tasarımlı çaydanlıklar da armalı çaydanlıklar gibi kraliyet aileleri tarafından kullanılmaktadır. “Hollanda mavi beyaz seramikleri, Delft işi olarak adlandırılır ve 16. yüzyılın İslami, Oryantal etkili batı örnekleri olarak karsımıza çıkar. İskoçya’da da Delft bölgesi çömlekçiliği, 1748’den 1823’e kadar Glasgow’da işletilir. Danimarka’da Kraliyet Porselen Fabrikası, “Royal Copenhagen Porselenleri”ni üretmiştir (Aslıtürk, 2009, s.17). Aslıtürk’ün de belirttiği gibi armalı çaydanlıkların yanı sıra oryantal tasarımlı çaydanlıklar da o dönemde kraliyet fabrikalarında üretilmiştir.

Kuşkusuz porselenin keşfi ile çaydanlık tasarımında bir devrim yaşanmıştır. 17. yüzyılın sonlarında İpek Yolu ile Çin’den Avrupa’ya gelen tüccarlar porseleni Avrupa’ya tanıtmışlardır. Almanya’da Dresden civarında bulunan Meissen şehrinde Hans Friedrich Böttger tarafından yapılan birçok denemenin ardından Çin’den gelen porselenlere eşit kalitede porselen üretilmiştir. Porselen çaydanlıklar önceleri Çin porselenleri taklit edilerek dekorlanmıştır. Daha sonra söz konusu armalı çaydanlıklar kraliyet ve prenslik ailelerinin prestijini gösteren objeler haline gelmiştir. Gelişen teknoloji, fırınların kalitelerinin yükselmesi, kullanılan malzemelerin çeşitliliğinin artması, bünye ve sırn geliştirilmesi tasarım açısından da yenilikleri beraberinde getirmiştir.

19. yüzyılda gerek savaşlar, ihtilaller ve göçler gerekse mali desteklerin azalması birçok sanat dalını ve endüstrisini etkilemiştir. Seramik sanat dalı ve endüstrisi de bu olumsuzluklardan etkilenmiştir. Ancak 20. yy’da yeni sanat akımlarının da etkisiyle endüstri alanında yeni tasarım eğilimleri gelişmiştir. Bunlara örnek olarak Macaristan’da Herend, Almanya’da Meissen ve Dresden, Rusya’da Lomonosov, Fransa’da Limoges, Sevres ve İngiltere’de Wedgwood fabrikaları gösterilebilir.

20. YY’DA AVRUPA’DA ÇAYDANLIK TASARIM EĞİLİMLERİ

20. yüzyılın başlarında birçok seramik tasarımında 19. yüzyılın geleneksel bakış açısı görülmektedir. İngiltere ve Amerika’da Arts and Crafts anlayışının ürünleri olan el işçiliği tasarımların yanı sıra, Neo-klasik örnekleri de tekrar gündeme gelmiştir. 1910’larda Fransa ve Belçika’da Avrupa’nın Art Nouveau tarzı yansıtılmaya başlamıştır. Yine bu yıllarda tasarımcılar çaydanlıklar üzerinde oryantal etkileri kullanmışlardır. Biçim özelliklerine bakıldığında genel anlamıyla, geleneksel oryantal, Neo-klasik formların yorumu ve geometrik formlu Art Nouveau formları İngiltere’de öne çıkmaktadır. Renk olarak genellikle açık mavi, yeşil, beyaz ve krem renkler ile soluk, açık Neo-klasik tonlar kullanılmıştır. El dekorları, transfer baskı, Neo-klasik ve Art Nouveau motifler, sarmaşık ve süs bitki desenleri dönemin en moda dekor yöntemleridir. Çin etkili mavi beyaz dekorlu çaydanlıklar birçok dönemde olduğu gibi bu yıllarda da etkisini sürdürmüştür.

20. yüzyılda çaydanlık üzerindeki tasarım yaklaşımlarını etkileyen bir diğer önemli gelişme İngiliz Cristopher Dresser’in (1834-1904) bir çaydanlık tasarlayarak onu seri üretime geçirme-

sidir (Çaydere, O., 2016, s.49). Dresser'in ürettiği çaydanlık her ne kadar seramik olmasa da endüstriyel üretimde işlevselliğin yanında estetik kaygıların güdülmesinde bir başlangıç olarak çaydanlığın kullanılması açısından oldukça önemlidir.

20. yy'da gerçekleşen en önemli gelişmelerden biri Bauhaus okulunun kurulmasıdır. Walter Gropius tarafından kurulan bu okul sanat ve endüstriyi tek bir paydada toplayarak, 20. yüzyılda modern tasarım olgusunun gelişmesinde en etkili kaynaklardan biri olmuştur. İlk kez burada, elden makine üretimine geçişte teorik ve pratik yaklaşımlar akılcı bir biçimde, endüstri için tasarımcı eğitiminin temelini oturtulmuştur. Bu dönemde yeniden sorgulanan tasarımda ergonomi, fonksiyon ve renk, biçim ilişkileri günümüzde ki tasarım ilkelerinin de temelini oluşturmaktadır. Tasarımda farklı malzemelerin birlikte kullanımına ilişkin farklı birçok uygulamanın gerçekleştirildiği okul 20. yy'da kurulan birçok tasarım ve sanat okulunun da kurulmasına öncülük etmiştir. 20. yy. başlarından günümüze kadar farklı sanat hareketleri ve yaklaşımlar ürün tasarımlarını ve yüzey etkilerinin farklılaşmasına ve çeşitlenmesine kaynak oluştursa da Alman tasarım ekolü günümüzde dahi ürün tasarımında ki hakimiyetini hissettirmektedir (Görsel 5).

Görsel 5. 1923-24 Bauhaus Tasarım Okulu Çaydanlık ve Fincan Tasarımı.
<http://www.harvardartmuseums.org/tour/the-bauhaus/slide/6355> (Erişim Tarihi: 25.05.2017)

1920'lerde 1. Dünya savaşının etkileri her alanda olduğu gibi sanat alanını ve dolayısıyla tasarımları da etkilemiştir. 1923'te ressam Kazimir Malevich'in yaptığı süprematist porselen çaydanlık formu, her ne kadar fonksiyon ön planda tutulmasa da dönemin sanat anlayışının ve disiplinlerarası etkileşimin en önemli örneklerindedir (Waal de, E., 2003, s.62-63). Bütüncül sanat hareketlerinin sonucusu olan Art Deco tasarım anlayışında işlevselliğin yanı sıra dekoratif yüzey etkileri ön plana çıkmaktadır. Bauhaus tasarımlarında sıklıkla kullanılan geometrik formlar Art Deco'ya esin kaynağı olmuştur. Göbekli klasik çaydanlık formları bu dönemde yerini farklı geometrilerden oluşan formlara bırakmıştır. Özellikle bu yıllarda Almanya ve Fransa bu tarz çaydanlıklarla ön plana çıkmaktadır (Atterbury P., 2003, s.174-178). Parlak mavi, kırmızı, sarı, pembe, turuncu, yeşil gibi neon renkler sıklıkla kullanılmıştır. El dekorları, transfer

baskı teknikleri, zengin sır efektleri, soyut çizgisel ve dairesel motifler bu dönem çaydanlıkların genel özellikleri olarak değerlendirilmektedir. 1920-1930 yılları arasında İngiltere’de seramik endüstrisinde Art Deco üslubuyla birçok eser ortaya koyan Clarice Cliff’in 6. görselde dönemin önde gelen Newport seramik fabrikası için tasarladığı; zengin ve canlı renklerin kullanıldığı, el dekoru ile dekorlanmış, geometrik formlu çaydanlık, bu üslubun özelliklerini açık şekilde yansıtmaktadır.

*Görsel 6. Clarice Cliff, Bizarre Stampford "Orange Roof Cottage" Art Deco Çaydanlık, 1930
Miller, J., 2014, s.92.*

Henüz 1. Dünya savaşının izleri silinmemişken 1940’ların başında 2. Dünya Savaşı’nın patlak vermesiyle endüstride de duraklama dönemine girilmiştir. 1930’lu ve 1940’lı yıllar boyunca çağdaş soyut sanat etkilerini göstermeye başlamıştır. Parlak, canlı renkler; siyah, kırmızı, sarı, turuncu, kahverengi, yeşil, kirli beyaz, seladon renkleri ağırlıklı olarak çaydanlıklarda uygulanmış olsa da, bu dönemde önceki dönemlere göre oldukça sade formlar, tek renkli çaydanlık tasarımlarına da rastlanmaktadır. İngiliz tasarımcı Susie Cooper tarafından tasarlanan serigrafî ve el dekorunun birlikte kullanıldığı çaydanlıkta, form olarak kuş formundan esinlendiği, renk olarak krem, bej, kahverengi, sarı ve tonlarının kullanıldığı görülmektedir (Görsel 7).

*Görsel 7. Ağaçkakan Baskılı Çaydanlık, 1932,
Casey A., 2001, s.123*

1950'lere geldiğimizde ise Yeni Dünya düzenine alışmaya çalışan toplumlar modernizm sürecine girmişlerdir. Bu bağlamda günlük yaşam, tatil, yiyecek içecek kültürü tamamıyla değişmiştir. Dolayısıyla tasarımın her alanına yansıyan bu akım, seramik endüstrisinde de çağdaş örnekleri beraberinde getirmiştir. 2. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte fabrikalar yeniden aktif bir şekilde çalışmaya başlamış, seramik alanında sır ve üretim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ivme kazanmıştır. Bu gelişmeler daha sonraki yıllarda farklı yüzey önerileri geliştirme noktasında kaynak olarak kullanılmıştır. Savaş sonrası ekonomik açıdan ilerlemeye çalışan toplumlar seri üretilebilir ve düşük maliyetli ürünlere yönelmiş; bunun sonucunda ortaya el üretimi ürünlerin aksine mekanizasyona dayalı ürünler ortaya çıkmıştır. Formun yalınlığını destekleyecek genellikle pastel ve doğal renklerin kullanıldığı bu tasarımlarda siyah- beyaz, kontrast renkli tasarımlar da göze çarpmaktadır. Aşağıda yer alan görsel 8'de ki örnek renk ve form açısından bunlara örnek olarak gösterilebilir. Siyah üzerine beyaz dekorlu çaydanlık, Raymond Loewy tarafından Almanya'da Rosenthal fabrikası için yapılmıştır. Yalın formlu çaydanlığın gövde kısmı siyah mat sır ile sırlanarak üzerine çizgisel dekor uygulamaları yapılmıştır.

Görsel 8. Raymond Loewy, "Papageno", Siyah-Beyaz Çaydanlık, Rosenthal, Almanya, 1955
<http://www.design-is-fine.org/post/51511626185/raymond-loewy-papageno-teapot-with-charcoal>
(Erişim Tarihi: 25.05.2017)

1960'lı yıllarda çaydanlık tasarımlarında Op Art ve Pop Art gibi yeni yeni ortaya çıkan sanat akımlarının etkileri görülmeye başlanmıştır. İskandinav kökenli tasarımlar, soyut desenli, stilize edilmiş bitki motifli çaydanlıklarda mavi, turuncu, yeşil, kahverengi, pembe en öne çıkan renkleri oluşturmaktadır. Form olarak genellikle uzun silindirik, düz kapaklı özellikle kahve servisi için kullanılan demlikler yer almaktadır (Atterbury, P., 2003, s.12). Görsel 9'deki kahverengi geometrik bezemeli el dekorlu örnek John Clappison tarafından Hornsea Pottery'ye yapılmıştır. Kahve servisi için kullanılan bu tarz uzun silindirik formlar Almanya, İspanya ve Fransa'da da farklı dekorlar ile karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 9. Geometrik Bezemeli Çaydanlık, İngiltere, 1967
Casey A., 2001, s.297

1970'e gelindiğinde yalın formlar ve sadeleşen şekiller ve tasarımlarda çeşitli silindirik biçimler baskındır. Çaydanlık tasarımlarında renk olarak kahverengi, turuncu, yeşil, mavi tonlar kullanılmaktadır. Etnik kültürlerin etkisi, doğaya dönüş tasarımcıların etkilendiği konulardır. Bu konular ve çeşitli tekstil dokuları bu yıllarda genellikle serigrafi dekor tekniği kullanılarak formların üzerine aktarılmıştır. (Atterbury, P., 2003, s.14). Bu dönemin pazar ihtiyacına yönelik dekorlu çaydanlıkların yanı sıra, modernist estetiğin temiz hatları ve basit yalın geometrili çaydanlık tasarımları da kendini göstermiş, süslemeyi ve diğer sanat akımlarının inceliklerini ikinci plana atan, "işlevselliği" ön planda tutan tasarımlarda alıcıya ulaştırılmıştır. Yalın formu ile Martin Hunt'ın Hornsea Pottery için tasarladığı krem mat sırlı çaydanlıkta el dekoru ya da serigrafi dekoru kullanılmamış, yüzeyde çizgisel öğeler ile form hareketlendirilmiştir. Ayrıca metal kulp ile farklı malzemelerin bir arada kullanıldığı çaydanlıklara da örnek olarak gösterilebilir (Görsel 10).

Görsel 10. Concept, Martin Hunt, Hornsea Pottery, İngiltere, 1976
<https://drojkent.wordpress.com/2012/05/07/modernist-teapots/> (Erişim Tarihi: 25.05.2017)

1980'ler ve 1990'lar 20. yüzyılda en kaliteli porselenlerin üretildiği dönem olmuştur. Birçok yeni fabrika kurulmuş ve dolayısıyla ürün çeşitliliği artmıştır. Renk, dekor ve form açısından etkileyici yeniliklerin görüldüğü tasarımlarda, gerek el dekorlarıyla gerekse serigrafi dekorları ile geleneksel motiflere çağdaş yorumlar getirilmiştir. Çarpıcı renk kontrastlarının kullanıldığı görülmüştür. Çaydanlık formlarında ise bu yıllarda ağırlıklı olarak alışılmış formların dışında daha yenilikçi formlar bulunmaktadır (Atterbury, P., 2003, s.15). Görsel 11 ve 12 'de bulunan İsveç Signe Persson Melin'in Höganäs Studio için tasarladığı çaydanlık, yalın formu, sade rengi ve alışılmışın dışında kare formu ile karşımıza çıkmaktadır. Dekor öğelerini kullanılmadığı çaydanlıkta kapak kulpu, tutamak ve emzik formu ile hareket ve bütünlük sağlanmıştır.

Görsel 11-12. Signe Persson Melin'in Modernist Çaydanlığı, İsviçre, 1980'ler.
<http://www.modernity.se/teapot-designed-by-signe-persson-melin-for-hoganas-studios/>
(Erişim Tarihi: 28.05.2017)

20. yy'ın sonları Avrupada çaydanlık tasarımları adına endüstriyel doyuma ulaşıldığı bir dönem olmuştur. Modern, yalın tasarımların yanı sıra, değişen dünya ile birlikte seramik sektöründe de artistik tasarımların ön plana çıktığı bu dönemde çaydanlık işlevsel bir obje olmanın yanında artık sanatçıların duygu ve düşüncelerini ifade eden kavramsal bir nesne olarak da karşımıza çıkmaktadır. Arman olarak bilinen Fransız Armand Piere Fernandez'in 1900'lerde Fransa'nın en ünlü porselen markası olan Limoges için tasarladığı kahve setinde işlevselliği ironik bir şekilde dışlayarak, sanatsal üslubunu tasarımına yansıtmıştır (Görsel 13-14).

Görsel 13-14. Armand Piere Fernandez Tarafından Limoges İçin Tasarlanan Kahve Seti, 1990.
<http://www.design-is-fine.org/tagged/1990s> (Erişim Tarihi: 28.05.2017)

SONUÇ

20. yy renk biçim form gibi tasarım unsurlarının yeniden sorguladığı endüstriyel ürün tasarımında, işlev ve ergonominin ön planda olduğu tasarımların dönemi olmuştur. Bu dönemde gerçekleşen en önemli gelişmelerden biri hiç şüphesiz Bauhaus tasarım okulunun kurulmasıdır. Bauhaus ile birlikte tasarımcının eğitimi yüzyılın en önemli konularından biri haline gelmiş ve bu bağlamda Avrupa'da birçok tasarım okulu kurulmuştur. 20. yy'da felsefi ve sanatsal birçok hareket, ürünlerin gerek biçimsel gerekse yüzeysel olarak değişip farklılaşmasına sebep olmuştur. 20. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan bireysel sanat anlayışları, çaydanlık tasarımlarında da etken rol oynamış, Bauhaus'un temelini oluşturan ergonomi, işlev ve biçimsellik kaygıları ön planda tutulduğu görülmüştür.

20.yy'ın ortalarında ivme kazanan seramik endüstrisi yüzyılın sonlarına doğru her renkte mat, parlak ve çeşitli görsel efektlere sahip sır üretimini mümkün hale getirmiş, bu gelişme ürünlerin yüzeysel etkilerinin de güçlenmesine ve çeşitlenmesine kaynak oluşturmuştur. 20. yy. baskı teknolojilerinde ki gelişmelerle birlikte özellikle, 19. yüzyılda sıklıkla kullanılan el dekorlarının yerini serigrafik baskı dekorlarının da aldığı görülmektedir.

Avrupa'da 20. yüzyılda endüstride üretilen seramik çaydanlıklar genel olarak değerlendirildiğinde ilk olarak işlevsellik ve renkli tasarımlar göze çarpmaktadır. Her dönemde bu çözümlerlerin tam anlamıyla yerine getirilmiş olması endüstriyel çaydanlık tasarımı için en temel gereksinimdir. İşlevselliğin yanında tasarımda son sözü söyleyecek renk, dekor ve form da en az işlevsellik kadar önem arz etmektedir. 20. yy. çaydanlık tasarımında bu çözümlerlerde doyuma ulaşılan dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu gelişmelerle birlikte Avrupa'da 20. yy. yeni sanat akımlarının ortaya çıkması, seramik endüstrisinde de form, renk, biçim açısından çeşitliliğin artmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca köklü bir geçmişe sahip olan çay ve çaydanlık, bulunduğu kültürün getirileri ile 1900'den 2000'e 10'ar yıllık periyotlarda endüstriyel seramik çaydanlık tasarımları form bakımından ele alındığında klasik yuvarlak formların yanı sıra silindirik uzun formlarında yer aldığı gözlemlenmektedir. Dekor açısından ağırlıklı olarak geleneksel el dekorları ve serigrafik dekorları kullanılırken, endüstrinin pazar talebine uygun olarak genellikle desen olarak çeşitli bitki motifleri, geometrik şekiller ve tekstil dokuları yer almaktadır. Teknolojinin gelişmesi, yeni tekniklerin bulunması, malzeme çeşitliliğinin artması ile endüstriyel çaydanlık üretiminde diğer seramik kullanım eşyalarında olduğu gibi kalitenin arttığından söz edilebilir.

Sonuç olarak 20. yy. diğer sanat ve endüstri alanlarında olduğu gibi seramik sanatı ve endüstrisi adına da bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemin çaydanlık tasarımında endüstriyel anlamda doyuma ulaşılan ve artistik formlara zemin hazırlayan bir dönem olduğu ifade edilebilir. Seramik sanatı, tasarımı ve endüstrisi adına en önemli dönemlerden olan 20. yy'da endüstri ürünü çaydanlıklarda renk, dekor ve form açısından yenilikler olduğu ve çeşitliliğin arttığı gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Atterbury, P. (2003) *20th-Century Ceramics*, Octopus Publishing\ London.
- Brothwell, D. ve Brothwell, P. (1998) *Food In Antiquity*, The Johns Hopkins University Press.
- Casey, A. (2001). *20th Century Ceramic Designers in Britain*, Antique Collectors' Club, Italya.
- Çaydere, O. (2016). *Tasarımdan Çağdaş Tasarıma*.
- Er, C. (2015) *Seramik Çaydanlık Formunun Kişisel Çalışmalar Üzerinden Değerlendirilmesi, Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, Sayı:13, 51-57
- Erbay Aslıtürk, G. (2009). 20. Yüzyılda Çağdaş Türk Seramik Sanatında Avrupa Kaynaklı Etkiler. Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Gombrich, E. H. (2007). *Sanatın Öyküsü*. (16. Baskı). (çev. E. Erduran, Ö. Erduran) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/nwsafine/article/view/5000163091/5000150673>
- Miller, J. (2014) *Miller Field Guide Art Deco*, Alison Starling Puplicing ,London
- Waal de, E., (2003) *20th Century Ceramics*, Thames&Hudson Ltd, London,

Görsel Listesi

- Görsel 1-2: Antik Çin'de Çay Hazırlama Sahneleri
<https://safedrinkingwaterdotcom.files.wordpress.com/2014/01/ancient-chinese-tea.jpg> (Erişim Tarihi: 02.01.2017)
<http://quatr.us/food/tea.htm> (Erişim Tarihi: 02.01.2017)
- Görsel 3-4: Armalı Çaydanlık 1785-1790, Oryantal Tasarım Çaydanlık 1780-1790,
<http://www.darwincountry.org/explore/001950.html>(Erişim Tarihi: 21.04.2013)
<http://www.darwincountry.org/explore/001919.html> (Erişim Tarihi: 21.04.2013)
- Görsel 5: 1923-24 Bauhaus tasarım okulu çaydanlık ve fincan tasarımı. <http://www.harvardartmuseums.org/tour/the-bauhaus/slide/6355> (Erişim Tarihi: 25.05.2017)
- Görsel 6: Clarice Clifff, Bizarre Stampford "Orange Roof Cottage" Art Deco çaydanlık, 1930
Miller, J., 2014:92.
- Görsel 7: Ağaçkakan Baskılı Çaydanlık, 1932,
Casey A., 2001: 123
- Görsel 8: Raymond Loewy, "Papageno",Siyah- beyaz çaydanlık, Rosenthal, Almanya, 1955.
<http://www.design-is-fine.org/post/51511626185/raymond-loewy-papageno-teapot-with-charcoal> (Erişim Tarihi: 25.05.2017)
- Görsel 9: Geometrik Bezemeli Çaydanlık, İngiltere, 1967
Casey A., 2001: 297
- Görsel 10: Concept, Martin Hunt, Hornsea Pottery, İngiltere, 1976 <https://drojkent.wordpress.com/2012/05/07/modernist-teapots/> (Erişim Tarihi: 25.05.2017)
- Görsel 11-12: Signe Persson Melin'in modernist çaydanlığı, İsviçre, 1980'ler.
<http://www.modernity.se/teapot-designed-by-signe-persson-melin-for-hoganas-studios/> (Erişim Tarihi: 28.05.2017)
- Görsel 13-14: Armand Piere Fernandez tarafından Limoges için tasarlanan kahve seti, 1990.
<http://www.design-is-fine.org/tagged/1990s> (Erişim Tarihi: 28.05.2017)